# Giriş

Bilgi merkezi olarak bilgi toplumunda kütüphanelerin rolü, bilgi ve teknoloji çağı olarak adlandırılan bu dönemde büyük bir değişim ve gelişim göstermiştir. Bilgi toplumlarında, bilgiye erişim temel bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu bağlamda, **kütüphaneler bilgi toplumunun temel kurumlarından birini oluşturmaktadırlar**. Tarihsel olarak kütüphanelerin temel işlevi, bilgi kaynakları ile bilgi kullanıcıları arasında, zaman ve mekandan bağımsız olarak bilginin iletimini sağlamak olmuştur.

# Geleneksel Kütüphaneler

Geleneksel kütüphaneler, 20. yüzyılın ortalarına kadar basılı kaynakları toplama, düzenleme ve sunma işlevlerini sürdürmüşlerdir. Ancak teknolojinin etkisiyle, özellikle 1960'lardan itibaren büyük değişiklikler yaşanmıştır. Bilgi toplumu koşulları, kütüphaneleri sadece kitap ve belgeleri saklayan kurumlardan farklı bir konuma taşımıştır. Artık kütüphaneler, dijital kaynaklara erişim, e-posta referansı, sanal sohbet gibi hizmetleri çevrimiçi olarak sunabilmektedir. Bununla birlikte, fiziksel kütüphaneler de basılı materyal taraması, yazılım/ekipman kullanımı ve bireysel danışmanlık gibi nedenlerle kullanıcılar için hala önemli mekanlardır. Bilgi merkezlerinin (kütüphanelerin yeni adı) ana fonksiyonu bilgiye erişim olmalıdır; dijital olmayan tüm eserler hızla dijitalleştirilmeli ve insanlığın hizmetine sunulmalıdır.

# 21. Yüzyılda Kütüphaneler

21. **yüzyılda kütüphaneler, bilgi erişimi bağlamında önemli bir ağ ve temel kaynaktır**. Bilgi kullanıcılarına yakındırlar ve dünyanın çoğu yerinde kolaylıkla ulaşılabilir kurumlardır. Ayrıca, bilgi kaynaklarının içeriğinin değerlendirilmesinde uzmanlaşmış kurumlardır. Bilgi toplumunun olanaklarından tam olarak yararlanabilmek için herkesin gerekli becerilere ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) okuryazarlığına sahip olması gerekir. Kütüphaneler, bu becerilerin özellikle eğitimli olmayan bireylere kazandırılmasında çok önemli bir rol üstlenirler ve BİT kullanım becerileri için özel eğitim programları düzenleyen yerel eğitim ve yetiştirme merkezleridir. Kütüphaneler ayrıca toplumu Bilgi Toplumuna uyum sağlama konusunda gerekli eğitimi ücretsiz sağlayarak katkıda bulunur.

# Yaşam Boyu Öğrenme

Kütüphanelerin bir diğer önemli rolü de **yaşamboyu öğrenmeyi desteklemektir**. Karşılaşılan sorunu çözmede gereksinim duyulan bilgiye erişim, yaşamboyu öğrenmenin temelidir. Yaşamboyu öğrenme becerilerinin geliştirilebileceği en iyi yerler kütüphaneler olarak anılmaktadır. Halk kütüphaneleri, ortaya çıktıkları günden bugüne yaşamboyu öğrenme kavramıyla iç içedir ve her türlü eğitimi destekleyici roller üstlenirler. Okul kütüphaneleri de çağdaş eğitimde "öğrenmeyi öğrenme" gibi becerilerin kazandırılmasında

önemlidir.

# Bilgi Okuryazarlığı

Bilgi okuryazarlığı, bilgi toplumunda bireylerin bilgi tüketicileri olmaları için çeşitli kaynaklardan bilgiye ulaşma ve bu bilgiyi etkin kullanma becerileri olarak tanımlanır. Bu becerilerin kazandırılmasında bilgi okuryazarlığı programları önemlidir. Bilgi okuryazarlığı programları, kütüphane kullanım alışkanlığının kazanılmasında önemli bir araçtır. Bilgi okuryazarlığının unsurları arasında bilgi gereksinimini fark etme ve tanımlama, bilgi arama, bilgi kaynaklarını bulma/elde etme, değerlendirme ve yorumlama yer alır. Ayrıca bilgi kullanımına ilişkin yasal, sosyal ve kültürel konuları anlama, bilgiyi etik ve yasal olarak kullanma da bilgi okuryazarlığı kapsamındadır. Bilgi okuryazarı bireyler, bilginin nasıl düzenlendiğini ve bu bilgiye nasıl erişileceğini değerlendirmelidirler.

# Üniversitelerin Rolü

Her düzeydeki öğretim kurumlarının, öğrenmeyi öğrenen bireyler yetiştirilmesinde sorumluluğu vardır. Üniversiteler, bilgi çağının gerektirdiği insan gücünü yetiştirmede çok daha önemli bir sorumluluğa sahiptir. Bu noktada, amacı eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerini bilgi hizmetleri ile desteklemek olan **üniversite kütüphanelerinin önemi ortaya çıkmaktadır**. Üniversite kütüphaneleri, bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında kilit bir role sahiptir. Kullanıcı eğitimi programları aracılığıyla hem kurumun eğitim misyonuna katkıda bulunurlar hem de kütüphanenin daha işlevsel olmasını sağlarlar. Bilgi okuryazarlığı eğitimi bağımsız dersler, ders ile ilişkilendirilmiş eğitim, eğitim programı ile bütünleştirilmiş öğretim ve web tabanlı çevrimiçi eğitim gibi çeşitli yöntemlerle verilebilir.

Ancak kaynaklarda belirtildiği gibi, üniversite öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı konularında bazı zorluklar yaşadığı ve eğitime gereksinim duyduğu görülmektedir. Örneğin, bilgi arama stratejileri geliştirme, uygun elektronik veritabanlarını seçme, bibliyografik künyeleri anlama, elde edilen bilgiyi değerlendirme (güvenirlik, geçerlilik, tarafsızlık, güncellik gibi ölçütlere dayanarak), etik/yasal konuları anlama gibi konularda zorlanma düzeyleri “bazen zorlanırım” veya “nadiren zorlanırım” dilimindedir. Okunan kaynaklardaki temel düşünceleri özetlemede ve bilginin kütüphanelerde/veritabanlarında nasıl düzenlendiğini anlamada da zorlanma yaşanmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre, yüksek lisans öğrencilerinin önemli bir kısmı (%60’tan fazlası) kütüphane kullanımı konusunda eğitim hayatları boyunca herhangi bir resmi eğitim almamıştır. Benzer şekilde, bilgi kaynaklarının özellikleri, bilginin değerlendirilmesi, alıntı yapma/dipnot gösterme ve etik/yasal kullanım gibi konularda da önemli bir eğitim eksikliği bulunmaktadır. Eğitim almış olmanın bazı konulardaki zorlanmayı azalttığı görülmüştür. Bu durum, **üniversitelerde etkin bir bilgi okuryazarlığı programının olmamasının, öğrencilerin bilgiyi arama, bulma, elde etme, değerlendirme, kullanma ve iletme konularında zorlanmalarına neden olabileceği** hipotezini desteklemektedir. Öğrencilerin çoğu, bilgi okuryazarlığı ile ilgili konularda resmi eğitim almamış ve kendi kendine öğrenmeye çalışmışlardır, bu da eğitim gereksiniminin bir

göstergesidir.

# Bilgi Toplumunda Kütüphanecilerin Rolü

Bilgi toplumunda kütüphanecilerin rolü de değişime uğramıştır. Bilgi erişimde aracı konumda bulunan kütüphaneciler, bilgi toplumunun getirdiği değişiklikler açısından yeniden gözden geçirilmesi ve yenilenmesi gereken bir meslek grubudur. 21. yüzyılda bilgi profesyonelleri (kütüphaneciler, bilgi yöneticileri, vb.), bilgi kaynakları, erişim, teknoloji ve yönetim konularında bilgi sahibi olmalı, en güncel ve uygun teknoloji araçlarını kullanmalı, en geçerli ve erişilebilir kaynakları sağlamalıdırlar. Ayrıca, hizmet verdikleri grubun bilgi gereksinimlerini saptayabilir, bilgiyi organize edebilir, arama yöntemlerini öğretebilir ve web üzerinden alınan bilgiyi kullanırken nelere dikkat edilmesi gerektiğini açıklayabilirler. Bilgi profesyonelleri, bilgi kaynaklarını belirleme, seçme, değerlendirme, güvenli saklama ve erişim sağlama konularında uzmanlaşmışlardır. Kütüphanecilik mesleği, daha aktif, anlamlı ve önemli görevlerle yeni bir kimlik kazanmaktadır ve kütüphanecilerin teknoloji, hizmet sunma ve bilgi hizmet biçimleri gibi farklı alanlarda bilgi sahibi olması gerekmektedir. Bu yeterlilikler, bilgi çağında gelişmenin temelini oluşturur. Kütüphaneciler, bilgi kaynaklarının tanımlanması yanında bilginin içeriğiyle ilgilenmek ve bizzat bilginin kendisini yönetmekle sorumlu hale gelmiştir. Ayrıca, telif hakları ve küresel bilgi altyapısı gibi bilgi politikaları konularında tek sesle konuşabilecekleri bir platforma ihtiyaç duymaktadırlar.

# Türkiye’nin Bilgi Toplumu Politikası

Türkiye’nin Bilgi Toplumu Politikası bağlamında da kütüphanelere yer verilmiştir. Kütüphane kurumunun bu politikada “Sosyal Dönüşüm” ve “Eğitim ve Kültür Hizmetleri” gibi bağlamlarda düşünülmesi, kütüphaneye ilişkin bir algıyı yansıtmaktadır. Ancak kaynaklar, kütüphane kurumunun bu politikada organik bir bileşen olarak görülmediğini, kurumu toplumsal, kültürel ve eğitimsel bağlamlarda doğru algılayan bütünsel bir yaklaşım bulunmadığını belirtmektedir. Belirlenen hedeflerin yeterli olmadığı ve bazılarının gerçekleşmediği de belirtilmektedir. Türkiye’nin Bilgi Toplumu Politikasında kütüphaneye ilişkin sürekli bir duyarlılık, istikrar, süreklilik ve bütünlükten yoksun bir yaklaşım söz konusudur. Bilgi Toplumu Stratejisi 2006-2010 gibi ana belgelerde kütüphanenin dönüşümü sadece “kaynak ve hizmetlerin elektronik ortama aktarılması” ile sınırlı tutulmuştur. Politika ve uygulamada yer alan kütüphanecilerin, bilgi toplumu stratejilerinin oluşum ve uygulanma süreçlerine etkin olarak katılması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, sayısal erişim maliyetlerinin hala yüksek olması, kütüphaneleri yakından ilgilendiren bir olumsuzluktur. Ülkemizde bilgiye duyulan gereksinim arttıkça, bazı büyük özel ve kamu kuruluşları bilgiyi ücret karşılığı sunmaya başlamıştır. Kütüphanelerin herkesçe ücretsiz ve eşit olarak yararlanılabileceği ilkesi, bilgi teknolojisinin girişiyle önemini yitirmiştir. Türkiye’deki kütüphane ve bilgi merkezlerinin genel anlamda yasal güvence altında olmadığı, Milli Kütüphane ve TBMM Kütüphanesi dışında doğrudan kütüphaneleri ilgilendiren yasaların bulunmadığı belirtilmiştir.

# Sonuç

Özetle, **21. yüzyılda kütüphaneler geleneksel rollerinin ötesine geçerek, bilgi toplumunun temel kurumlarından biri haline gelmiştir**. Teknolojinin etkisiyle hizmetleri ve kaynakları çeşitlenmiş, dijital ortama taşınmıştır. Kütüphaneler, özellikle üniversite kütüphaneleri, **yaşamboyu öğrenme ve bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında merkezi bir role sahiptir**. Bu değişim, kütüphanecilerin de yeni beceriler kazanmasını ve rollerini yeniden tanımlamasını gerektirmiştir. Bununla birlikte, bilgi okuryazarlığı eğitimindeki eksiklikler ve politika desteğindeki sınırlılıklar gibi zorluklar devam etmekte, bu da kütüphanelerin ve kütüphanecilerin bilgi çağındaki işlevlerini tam olarak yerine getirmeleri için sürekli adaptasyon, eğitim ve politika desteğine ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.